

آیا جمله « اللهم وال من والاه ... » در حدیث غدیر از نظر سندی صحیح است؟

شبهه :

ابن تیمیه در منهاج السنه میگوید :
... لکن حدیث الموالاته قد رواه الترمذی و أحمد و الترمذی فی مسنده عن النبی (ص) انه قال : « من كنت مولاه فعلى مولاه » و أما الزيادة و هي قوله : « اللهم وال من والاه و عاد من عاداه الخ » فلا ريب انه كذب .

منهاج السنة النبوية ، أحمد بن عبد الحليم بن تيمية الحراني أبو العباس (الوفاة728هـ) ، ج 7 ، ص 319 ، ناشر : مؤسسة قرطبة - 1406 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : د. محمد رشاد سالم

حدیث موالات را ترمذی و احمد بن حنبل روایت کرده‌اند (مثلاً) ترمذی در مسند خود از پیامبر (ص) روایت می‌کند که فرمود « هر که من مولای اویم ، علیّ مولای اوست » و اما زیاده بر این یعنی این کلام پیامبر (ص) «خدا یا دوست بدار هر که او را دوست بدارد و دشمن دارد هر که با او دشمنی کند» بدون تردید دروغی است که به پیامبر (ص) نسبت داده شده است

..

و محمد بن عبدالوهاب نیز با چشمان بسته و فقط برای این که از ابن تیمیه پیروی کرده باشد ، حدیث غدیر و « اللهم وال من والاه و عاد من عاداه الي آخر » را این گونه زیر سؤال می‌برد :
و أما الزيادة فليست في الحديث . . . و لا ريب أنها كذب .

مسائل لخصها محمد بن عبد الوهاب ، محمد بن عبد الوهابمتوفای1206 هـ ، ج 1 ، ص 154 ، ناشر : مطابع الرياض - الرياض ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : عبد العزيز بن زيد الرومي ، د . محمد بلتاجي ، د . سيد حجاب .

و اما بیش از « من كنت مولاه فعلى مولاه » در حدیث ، نیامده ... و بدون شك دروغ است .

نقد و بررسی ادعای ابن تیمیه :

یکی از خصلت‌های بارز ابن تیمیه حرانی و پیروانش ، انکار فضائل و روایات صحیح السندی است که در باره اهل بیت علیهم السلام وارد شده است .
با این که بسیاری از بزرگان اهل سنت حدیث شریف غدیر را همراه با جمله « اللهم وال من والاه ... » نقل و به صحت آن اعتراف کرده‌اند ؛ اما در عین حال می‌بینیم که مخالفت و عداوت با امیر مؤمنان علیه السلام سبب شده است که ابن تیمیه و پیروانش آن را انکار و دروغ بدانند .
بی تردید اگر ثابت شود که جمله « اللهم وال من والاه ... » از نظر سندی طبق قواعد اهل سنت هیچ مشکلی ندارد و علمای سنی در طول تاریخ به صحت آن اعتراف کرده‌اند ، دروغ بودن ادعای ابن تیمیه و در نتیجه عداوت وی با خاندان رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم ، ثابت می‌شود .

بیش از سی نفر از صحابه آن را نقل کرده‌اند :

ابن حجر هیثمی که از علمای بزرگ اهل سنت است ، اعتراف می‌کند که بیش از سی نفر از صحابه حدیث غدیر را همراه با جمله « اللهم وال من والاه ... » نقل کرده‌اند :

الحديث الرابع قال (ص) يوم غدیر خم : « من كنت مولاه فعلى مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه » الحديث و قد مر . . . أنه رواه عن النبي (ص) ثلاثون صحابيا .

الصواعق المحرقة على أهل الرفض والضلال والزندقة ، أبو العباس أحمد بن محمد بن علي ابن حجر الهيتمي (متوفى 973هـ) ، ج 2 ، ص 353 و 355 ، الفصل الثاني : في فضائله رضي الله عنه و كرم الله وجهه ، دار النشر : مؤسسة الرسالة - لبنان - 1417هـ - 1997م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : عبد الرحمن بن عبد الله التركي - كامل محمد الخراط

حديث چهارم (در فضائل علي عليه السلام) كه پیامبر اکرم در روز غدیر فرمود : « هرکه من مولاي اويم ، اين (علي عليه السلام) ، مولاي اوست بارخدايا دوست بدار هرکس را كه علي را دوست دارد ، و دشمن بدار هر کس را كه ، دشمن اوست » اين حديث است و همانگونه كه گذشت سي صحابه آن را از پیامبر ، روايت کرده اند .

عجلوني نیز كه از علمای بزرگ اهل سنت است در كشف الخفاء به اين مطلب تصريح مي كند :

« من كنت مولاه فعلي مولاه » رواه الطبراني و أحمد و الضياء في المختارة عن زيد بن

أرقم و عليّ و ثلاثين من الصحابة بلفظ « اللهم وال من والاه و عاد من عاداه » فالحديث متواتر

أو مشهور .

كشف الخفاء ومزيل الإلباس عما اشتهر من الأحاديث على ألسنة الناس ، إسماعيل بن محمد العجلوني الجراحي (متوفى 1162 هـ) ، ج 2 ، ص 361 ، ناشر : مؤسسة الرسالة - بيروت - 1405 ، الطبعة : الرابعة ، تحقيق : أحمد القلاش .

حديث « هرکه من مولاي اويم ، عليّ مولاي اوست » را طبراني و احمد بن حنبل و

ضياء در كتاب المختارة (كتاب برگزیده) اش از زيد بن أرقم (صحابي) و امير المؤمنين عليه

السلام و سي نفر از صحابه ي پیامبر (ص) با لفظ « اللهم وال من والاه و عاد من عاداه »

روايت کرده اند پس حديث ، يا متواتر است و يا مشهور .

و جمال الدين زيلعي نیز كه از بزرگان اهل سنت به حساب مي آيد ، نام بيش از ده نفر از صحابه را برده و

مي گويد : تعداد ديگري را نیز از صحابه ديده ام كه آن را نقل کرده اند :

الحديث التاسع : قال : و ذلك لدعوة نبينا « اللهم عاد من عاداه »

قلت : روي من حديث زيد بن أرقم و من حديث البراء بن عازب و من حديث سعد بن أبي وقاص

و من حديث طلحة بن عبيد الله و أبي سعيد الخدري و أبي هريرة و أنس بن مالك و ابن عمر و

جرير بن عبد الله الجلي و جابر بن عبد الله و حذيفة بن أسيد الغفاري و حبشي بن جنادة . . .

ثم وقع لي في كتاب الموالاتة للحافظ أبي العباس أحمد بن محمد بن سعيد المعروف بابن

عقدة فوجدته رواه عن جماعة آخرين من الصحابة رضوان الله عليهم أجمعين .

تخريج الأحاديث والآثار الواقعة في تفسير الكشاف للزمخشري ، جمال الدين عبد الله بن يوسف بن محمد الزيلعي

(متوفى 762هـ) ، ج 2 ، ص 234 الي 244 ، ناشر : دار ابن خزيمة - الرياض - 1414هـ ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : عبد الله بن

عبد الرحمن السعد .

حديث نهم : زمخشري گفت : ذكر اين حديث به خاطر دعای پیامبر (ص) در مورد عليّ

، است كه فرمود : « اللهم عاد من عاداه » .

من (زيلعي) مي گويم : اين حديث پیامبر(ص) از زيد بن أرقم (صحابي) و البراء بن عازب

(صحابي) سعد بن أبي وقاص (صحابي) طلحة بن عبيد الله (صحابي) و أبي سعيد الخدري

(صحابي) و أبي هريرة (صحابي) و أنس بن مالك (صحابي) و ابن عمر (صحابي) و جرير بن

عبد الله الجلي (صحابي) و جابر بن عبد الله (صحابي) و حذيفة بن أسيد الغفاري (صحابي)

و حبشي بن جنادة (صحابي) ، روايت شده است . . . و در كتاب الموالات حافظ ابن عقده ،

جماعت ديگري از صحابه رضوان الله عليهم اجمعين را يافتم كه اين حديث را ابن عقده از آنان

نقل نموده است .

و این عبد البر نیز تعدادی از صحابه را نام می‌برد که این جمله را از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده و نقل کرده‌اند :

و روی **بُریده و أبو هريرة و جابر و البراء بن عازب و زيد بن أرقم** کل واحد منهم عن النبی صلی الله علیه و سلم أنه قال **يوم غدیر خم «من كنت مولاه فعلى مولاه اللهم وال من و الاله و عاد من عاداه»** .

الاستيعاب في معرفة الأصحاب ، يوسف بن عبد الله بن محمد بن عبد البر (متوفى 463) ، ج 3 ، ص 1099 ، ناشر : دار الجيل - بيروت - 1412 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : علي محمد الجاوي

و **بُریده و أبو هريرة و جابر و براء بن عازب و زيد بن أرقم** هر يك از پیامبر صلی الله علیه و سلم ، روایت کرده‌اند که پیامبر (ص) در روز غدیر فرمود : « من كنت مولاه فعلى مولاه اللهم وال من و الاله و عاد من عاداه » .

تلمساني نیز تعدادی از صحابه‌ی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم ، را برمی‌شمرد که این روایت را از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم ، شنیده و روایت نموده‌اند .

و روی **بُریده بن الحُصیب و أبو هريرة و البراء بن عازب و زيد بن أرقم و جابر بن عبد الله الأنصاري** كل واحد عن النبي صلی الله علیه و سلم أنه قال **يوم غدیر خم : « من كنت مولاه فعلى مولاه اللهم وال من و الاله و عاد من عاداه»**

الجوهرية في نسب النبي وأصحابه العشرة ، محمد بن أبي بكر الأنصاري التلمساني المعروف بالبيري ، (المتوفى : 644هـ) ، ج 1 ، ص 293

و **بُریده بن الحُصیب و أبو هريرة و براء بن عازب و زيد بن أرقم و جابر بن عبد الله أنصاري** ، هر يك از پیامبر صلی الله علیه و سلم ، روایت کردند که در روز غدیر خم فرمود : « من كنت مولاه فعلى مولاه اللهم وال من و الاله و عاد من عاداه »
آیا می‌توان تصور کرد که این تعداد از صحابه همگی دروغگو بوده‌اند ؟

علمای طراز اول اهل سنت و « اللهم وال من و الاله . . . »

در ادامه ، نگاه علمی طراز اول اهل سنت را در قبال « اللهم وال من و الاله و عاد من عاداه » طرح کرده و در دو بخش علمی قبل از ابن تیمیه و علمی بعد از ابن تیمیه آن را بررسی می‌کنیم :

علمای قبل از ابن تیمیه :

اکنون به بررسی کتب دانشمندان می‌پردازیم که همگی قبل از ابن تیمیه زندگی می‌کرده‌اند و همگی از بزرگان اهل سنت بوده‌اند ؟ آیا می‌توان تصور کرد که ابن تیمیه این کتاب‌ها و نظرات آنان را ندیده باشد ؟ این علما نسبت به « اللهم وال من و الاله و عاد من عاداه ... » سه اقدام مهم و اساسی نموده‌اند:

1- نقل این جمله در کتاب‌های معتبر خود :

بسیاری از علمای طراز اول اهل سنت که قبل از زمان ابن تیمیه می‌زیسته‌اند حدیث غدیر را به همراه « اللهم وال من و الاله ... » قرن به قرن و سینه به سینه از مشایخشان نقل در کتاب‌های خود منعکس کرده‌اند در زیر به پانزده مورد آن اشاره می‌کنیم :

1 . ابن ابی شیبیه ، استاد بخاری (متوفای 235هـ)
الكتاب المصنف في الأحاديث والآثار ، أبو بكر عبد الله بن محمد بن أبي شيبة الكوفي ، ج 2 ، ص 682 ، ج 6 ، ص 368 ، دار النشر : مكتبة الرشد - الرياض - 1409 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : كمال يوسف الحوت

2 . احمد بن حنبل امام حنبلی‌ها (متوفای 241هـ) در دو کتاب مسند احمد و فضائل الصحابة؛
مسند الإمام أحمد بن حنبل ، أحمد بن حنبل أبو عبد الله الشيباني ، ج 1 ، ص 118 ، دار النشر : مؤسسة قرطبة -

- فضائل الصحابة ، أحمد بن حنبل أبو عبد الله الشيباني ، ج 2 ، ص 610 ، ج 2 ، ص 682 ، دار النشر : مؤسسة الرسالة - بيروت - 1403 - 1983 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : د. وصي الله محمد عباس
- 3 . ابن ماجه قزويني متوفاي (متوفاي 275هـ) در سنن اش كه يكي از صحاح سته اهل سنت است
سنن ابن ماجه ، محمد بن يزيد أبو عبدالله القزويني ج 1 ، ص 43 ، دار النشر : دار الفكر - بيروت ، تحقيق : محمد فؤاد عبد الباقي
- 4 . ابوبكر بزار (متوفاي 292هـ) در مسندش ؛
البحر الزخار (مسند بزار) ، أبو بكر أحمد بن عمرو بن عبد الخالق البزار ، ج 10 ، ص 211 ، دار النشر : مؤسسة علوم القرآن ، مكتبة العلوم والحكم - بيروت ، المدينة - 1409 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : د. محفوظ الرحمن زين الله
- 5 . نسايي (متوفاي 303هـ) در كتاب السنن الكبرى و همچنين در خصائص امير المؤمنين عليه السلام ؛
السنن الكبرى ، أحمد بن شعيب أبو عبد الرحمن النسائي (متوفاي 303) ، ج 5 ص 45 ، ج 5 ، ص 130 ، دار النشر : دار الكتب العلمية - بيروت - 1411 - 1991 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : د. عبد الغفار سليمان البنداري ، سيد كسروي حسن خصائص أمير المؤمنين علي بن أبي طالب ، أحمد بن شعيب النسائي أبو عبد الرحمن (متوفاي 303) ، ج 1 ، ص 96 ، دار النشر : مكتبة المعلا - الكويت - 1406 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : أحمد ميرين البلوشي
- 6 . ابويعلی موصلي (متوفاي 307هـ) در مسندش ؛
مسند أبي يعلى ، أحمد بن علي بن المثنى أبو يعلى الموصلي التميمي ، ج 1 ، ص 428 و ج 11 ، ص 307 ، لنشر : دار المأمون للتراث - دمشق - 1404 - 1984 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : حسين سليم أسد
- 7 . طحاوي (متوفاي 321هـ) : در كتاب شرح مشكل الآثار ؛
شرح مشكل الآثار ، أبو جعفر أحمد بن محمد بن سلامة الطحاوي ج 5 ، ص 18 و 19 ، ناشر : مؤسسة الرسالة - لبنان / بيروت - 1408 هـ - 1987 م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : شعيب الأرنؤوط
- 8 . ابن حبان (متوفاي 354هـ) در صحيح خود ؛
صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان ، محمد بن حبان بن أحمد أبو حاتم التميمي البستي (الوفاة :) ، ج 15 ، ص 375 ، ناشر : مؤسسة الرسالة - بيروت - 1414 - 1993 ، الطبعة : الثانية ، تحقيق : شعيب الأرنؤوط
- 9 . طبراني (متوفاي 360هـ) در المعجم الكبير و المعجم الاوسط ؛
المعجم الكبير ، سليمان بن أحمد بن أيوب أبو القاسم الطبراني ، ج 5 ، ص 166 ، دار النشر : مكتبة الزهراء - الموصل - 1404 - 1983 ، الطبعة : الثانية ، تحقيق : حمدي بن عبدالمجيد السلفي
- 10 . حاكم نيشابوري (متوفاي 405هـ) در المستدرک ؛
المستدرک على الصحيحين ، محمد بن عبدالله أبو عبدالله الحاكم النيسابوري ، ج 3 ، ص 118 ، ناشر : دار الكتب العلمية - بيروت - 1411 هـ - 1990 م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : مصطفى عبد القادر عطا
- 11 . ثعلبي (متوفاي 427هـ) در تفسيرش ؛
الكشف والبيان (تفسير الثعلبي) ، أبو إسحاق أحمد بن محمد بن إبراهيم الثعلبي النيسابوري ، ج 4 ، ص 126 ، دار النشر : دار إحياء التراث العربي - بيروت - لبنان - 1422 هـ - 2002 م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : الإمام أبي محمد بن عاشور ، مراجعة وتدقيق الأستاذ نظير الساعدي
- 12 . جرجاني (متوفاي 499هـ) در الامالي ؛
كتاب الأمالي وهي المعروفة بالأمالي الخميسية ، المرشد بالله يحيى بن الحسين بن إسماعيل الحسن بن الشجري الجرجاني ، ج 1 ، ص 192 ، دار النشر : دار الكتب العلمية - بيروت / لبنان - 1422 هـ - 2001 م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : محمد حسن اسماعيل
- 13 . ابن عساکر (متوفاي 571هـ) در تاريخ مدينه دمشق ؛
تاريخ مدينة دمشق و ذكر فضلها وتسمية من حلها من الأماثل ، أبي القاسم علي بن الحسن ابن هبة الله بن عبد الله الشافعي ، ج 42 ، ص 209 ، دار النشر : دار الفكر - بيروت - 1995 ، تحقيق : محب الدين أبي سعيد عمر بن غرامة العمري
- 14 . ابن أثير جزري (متوفاي 630هـ) در اسد الغابة ؛
أسد الغابة في معرفة الصحابة ، عز الدين بن الأثير أبي الحسن علي بن محمد الجزري ، ج 3 ، ص 484 دار النشر : دار إحياء التراث العربي - بيروت / لبنان - 1417 هـ - 1996 م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : عادل أحمد الرفاعي
- 15 . مقدسي (متوفاي 643هـ) در الأحاديث المختارة
الأحاديث المختارة ، أبو عبد الله محمد بن عبد الواحد بن أحمد الحنبلي المقدسي ، ج 2 ، ص 106 ، ناشر : مكتبة النهضة الحديثة - مكة المكرمة - 1410 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : عبد الملك بن عبد الله بن دهيش

2- اختصاص بابي مستقل به این جمله از روایت غدیر :

اقدام اساسی دوم این بوده که عده‌ای از همین علماء ، سالها و بلکه قرن‌ها قبل از به دنیا آمدن ابن تیمیه ، بابی مستقل در مورد این دعای رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم ، « اللهم وال من والاه و عاد من عاداه . . . » در مورد امیر المؤمنین علیه السلام ، در کتب خود ، گشوده و روایات مربوط به آن را در ذیلش جمع آوری نموده‌اند به عنوان مثال ، دو مورد را متذکر می‌شویم :

الف : ابن حبان (متوفای 354هـ) عالم معروف اهل سنت :

ذکر دعاء المصطفی (ص) بالولاية لمن والى علیا و المعادة لمن عاداه :

أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا أَبُو نُعَيْمٍ وَيَحْيَى بْنُ آدَمَ قَالَا حَدَّثَنَا فِطْرُ بْنُ خَلِيفَةَ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ أَنشَدُ اللَّهَ كُلَّ أَمْرِي سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ يَوْمَ غَدِيرِ خَمٍّ لَمَّا قَامَ فَقَامَ أَنَسٌ فَشَهِدُوا أَنَّهُمْ سَمِعُوهُ يَقُولُ أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنِّي أَوْلَى النَّاسِ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَإِنَّ هَذَا مَوْلَاهُ **اللَّهُمَّ وَالْ مَنْ وَالَاهُ وَعَادَ مَنْ عَادَاهُ** فَخَرَجْتُ وَ فِي نَفْسِي مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ فَلَقِيتُ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ قَدْ سَمِعْتَاهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ يَقُولُ ذَلِكَ لَهُ .

صحیح ابن حبان بترتیب ابن بلبان ، محمد بن حبان ، أحمد أبو حاتم التميمي البستي (متوفای 354) ، ج 15 ، ص 375

، ناشر : مؤسسة الرسالة - بيروت - 1414 - 1993 ، الطبعة : الثانية ، تحقيق : شعيب الأرنؤوط

ذکر دعای حضرت مصطفی (ص) به دوستی کسی که علی را دوست بدارد و دشمنی

کسی که با علی دشمن باشد :

. . . ابوظفیل گفت : علی (علیه السلام) فرمود : هرکسی را که روز غدیر خم سخنان رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم آنگاه که ایستاده بود ، شنیده است ، سوگند می‌دهم (که آنچه شنیده شهادت دهد) گروهی در مجلس برخاسته و شهادت دادند که شنیدند که پیامبر می‌فرمود : « ای مسلمانان آیا نمی‌دانید که من (به حکم قرآن) از مومنین به خودشان سزاوارتر و مقدم هستم » مسلمانان گفتند : آری ای رسول خدا ! پیامبر فرمود : « هرکه من مولای اویم ، این (علی علیه السلام) ، مولای اوست بارخدا با دوست بدار هرکس را که علی را دوست دارد ، و دشمن بدار هر کس را که ، دشمن اوست » (ابوظفیل می‌گوید) از مجلس علی خارج شدم در حالی این سخنان پیامبر (ص) برایم گران آمده بود ، بعد از آن زید بن ارقم (صحابی) را دیدم و جریان را برای او بازگو کردم و او گفت : ما از رسول خدا شنیدیم که آن را در مورد علی (علیه السلام) می‌فرمود .

ب : ابوبکر آجری (متوفای 360هـ) :

باب ذکر دعاء النبی لمن والى علی بن أبی طالب رضی الله عنه و تولاه و دعائه علی

من عاداه :

حدثنا أبو محمد عبد الله بن العباس الطيالسي ، قال : حدثنا محمد بن موسى الحرشي ، قال : حدثنا عثمان بن علي قال : حدثنا عبد الملك بن أبي سليمان ، عن عطية ، عن زيد بن أرقم قال : قال رسول الله : « من كنت مولاه فعلي مواه ، **اللهم وال من والاه ، وعاد من عاداه** » .

الشریفة ، أبي بكر محمد بن الحسين الأجرى (متوفای 360هـ) ، ج 4 ، ص 2049 ، ناشر : دار الوطن - الرياض /

السعودية - 1420 هـ - 1999 م ، الطبعة : الثانية ، تحقيق : الدكتور عبد الله بن عمر بن سليمان الدميحي

باب ذکر دعای پیامبر (ص) نسبت به کسی که علی بن ابی طالب رضی الله عنه را دوست دارد و نفرین پیامبر در مورد کسی که با او دشمنی دارد :

... زید بن ارقم (صحابی) گفت : رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند :
« من كنت مولاة فعلي مواه ، اللهم وال من والاه ، وعاد من عاداه » .

3- اعتراف به صحت سند آن :

بسیاری از خود علمای قبل از ابن تیمیه نیز به صحیح و معتبر بودن روایاتشان تصریح کرده‌اند و بعضی از روایات آنان را نیز دیگران صحیح و معتبر معرفی نموده‌اند که به عنوان نمونه به ذکر سه مورد اکتفاء می‌کنیم :

الف : ابوجعفر طحاوی (متوفای 321هـ) :

او کسی است که ذهبی در باره او می‌گوید :

الإمام العلامة الحافظ الكبير محدث الديار المصرية و فقيها أبو جعفر أحمد بن محمد

بن سلامة بن سلمة بن عبد الملك الأزدي الحجري المصري الطحاوي الحنفي صاحب التصانيف . . .

سير أعلام النبلاء ، محمد بن أحمد بن عثمان بن قايماز الذهبي أبو عبد الله الوفاة: 748 ، ج 15 ، ص 27، دار النشر : مؤسسة الرسالة - بيروت - 1413 ، الطبعة : التاسعة ، تحقيق : شعيب الأرنؤوط ، محمد نعيم العرقسوسي

امام ، علامه ، حافظ بزرگ ، محدث و فقیه کشور مصر ، ابوجعفر أحمد بن محمد بن

سلامة بن سلمة بن عبد الملك أزدي حجري مصري طحاوي حنفي صاحب تالیفات . . .

طحاوي می‌نویسد :

كما حدثنا أحمد بن شعيب قال أخبرنا محمد بن المثنى قال حدثنا يحيى بن حماد قال حدثنا أبو عوانة عن سليمان يعنى الأعمش قال حدثنا حبيب بن أبي ثابت عن أبي الطفيل عن زيد بن أرقم قال لما رجع رسول الله صلى الله عليه وسلم عن حجة الوداع ونزل يغير خم ، أمر يدوحات فقمم ثم قال كآني دعيت فأجبت إني قد تركت فيكم الثقلين أحدهما أكبر من الآخر كتاب الله عز وجل وعترتي أهل بيتي فانظروا كيف تخلفوني فيهما فإنهما لن يتفرقا حتى يردا علي الحوض ثم قال : «إن الله عز وجل مولاي وأنا ولي كل مؤمن» ثم أخذ بيد علي رضي الله عنه فقال : « من كنت وليه فهذا وليه **اللهم وال من والاه و عاد من عاداه** » فقلت لزيد سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال : ما كان في الدوحات أحد إلا رآه يعينه و سمعه يأذنيه .

قال أبو جعفر : فهذا الحديث ، صحيح الإسناد لا طعن لأحد في أحد من رواه فيه

شرح مشكل الآثار ، أبو جعفر أحمد بن محمد بن سلامة الطحاوي (متوفای 321هـ) ، ج 5 ، ص 18 و 19 ، ناشر :

مؤسسة الرسالة - لبنان/ بيروت - 1408هـ - 1987م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : شعيب الأرنؤوط

... زید بن ارقم گفت : وقتی رسول خدا صلی الله علیه و سلم از حجة الوداع)

آخرین حج (برگشتند و وارد غدیر خم شدند ، اصحاب حضرت به دستور ایشان از تنه درختان سکوی بنا کردند حضرت بر بالای آن رفته و فرمودند : « زمان رحلت من نزدیک شده ، من شما را ترك خواهم کرد در حالی که دو چیز پر ارزش در میان شما باقی می‌گذارم که یکی از دیگری برتر است ، کتاب خدای عز و جل و عترتم اهل بیتم ، دقت کنید بعد از من با این دو چه خواهید کرد ، این دو هرگز از هم جدایی ندارند تا سرانجام در کنار حوض کوثر ، نزد من آیند سپس پیامبر فرمودند : « خداوند عز و جل مولای من و من مولای هر مومنی هستم » سپس

دست علي را گرفتند و فرمودند : « هرکس که من مولاي اويم ، اين (علي) مولاي او است ، بار خدايا دوست بدار هرکه را که علي را دوست دارد و دشمن بدار هر که را که او را دشمن دارد » (ابوطفيل ميگويد) : به زيد بن ارقم گفتم : از رسول خدا صلى الله عليه و سلم شنيدى؟ گفت : هر کسي که آنجا آن را با چشم خودش ديد و با گوشهاي خودش شنيد . ابوجعفر گفت : اين حديث ، حديث صحيح الاسنادي است که احدي حق طعن زدن به احدي از راويان آن را ندارد .

ب : حاکم نيشابوري (متوفاي 405هـ) : حدثنا أبو الحسين محمد بن أحمد بن تميم الحنظلي ببغداد ثنا أبو قلابة عبد الملك بن محمد الرقاشي ثنا يحيى بن حماد وحدثنى أبو بكر محمد بن بالويه وأبو بكر أحمد بن جعفر البزار قال ثنا عبد الله بن أحمد بن حنبل حدثني أبي ثنا يحيى بن حماد وثنا أبو نصر أحمد بن سهل الفقيه ببخارى ثنا صالح بن محمد الحافظ البغدادي ثنا خلف بن سالم المخرمي ثنا يحيى بن حماد ثنا أبو عوانة عن سليمان الأعمش قال ثنا حبيب بن أبي ثابت عن أبي الطفيل عن زيد بن أرقم رضي الله عنه قال : لما رجع رسول الله صلى الله عليه وسلم من حجة الوداع و نزل غدیر خم أمر بدوحات فقمنا فقال : « كَأني قد دعيت فأجبت إني قد تركت فيكم الثقلين أحدهما أكبر من الآخر كتاب الله تعالى و عترتي فانظروا كيف تخلفوني فيهما فإنهما لن ينفرقا حتى يردا علي الحوض » ثم قال : « إن الله عز وجل مولاي و أنا مولى كل مؤمن ثم أخذ بيد علي رضي الله عنه فقال من كنت مولاه فهذا وليه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه » و ذكر الحديث بطوله **هذا حديث صحيح على شرط الشيخين و لم يخرجاه بطوله** شاهده حديث سلمة بن كهيل عن أبي الطفيل أيضا صحيح على شرطهما .

المستدرک علی الصحیحین ، محمد بن عبدالله الحاكم النيسابوري (متوفاي 405 هـ) ، ج 3 ، ص 118 ، ناشر : دار الكتب العلمية - بيروت - 1411هـ - 1990م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : مصطفى عبد القادر عطا

زيد بن ارقم گفت : وقتي رسول خدا صلي الله عليه و سلم از حجة الوداع (آخرين حج) برگشتند و وارد غدیر خم شدند ، اصحاب حضرت به دستور ايشان از تنه درختان سکويي بنا کردند حضرت بر بالاي آن رفته و فرمودند : « زمان رحلت من نزدیک شده ، من شما را ترک خواهم کرد در حالي که دو چیز پر ارزش در میان شما باقي ميگذارم که يکي از ديگري برتر است ، کتاب خداي عز و جلّ و عترتم اهل بيتم ، دقت کنيد بعد از من با اين دو چه خواهيد کرد ، اين دو هرگز از هم جدايي ندارند تا سرانجام در کنار حوض کوثر ، نزد من آیند سپس پیامبر فرمودند : « خداوند عز و جل مولاي من و من مولاي هر مومني هستم » سپس دست علي را گرفتند و فرمودند : « هرکس که من مولاي اويم ، اين (علي) مولاي او است ، بار خدايا دوست بدار هرکه را که علي را دوست دارد و دشمن بدار هر که را که او را دشمن دارد » (ابوطفيل ميگويد) : به زيد بن ارقم گفتم : از رسول خدا صلى الله عليه و سلم شنيدى؟ گفت : هر کسي که آنجا آن را با چشم خودش ديد و با گوشهاي خودش شنيد .

این حديث طبق شرط بخاري و مسلم (در پذيرش روايت) ، صحيح است ولي در دو کتاب خود (صحيح بخاري و صحيح مسلم) آن را ذکر نکرده اند ، شاهد آن حديث سلمة بن كهيل از ابوطفيل است که آن هم طبق شرط بخاري و مسلم صحيح است .

ج : ابوظاهر مقدسي (متوفاي 643هـ) :

أخبرنا الحافظ أبو طاهر أحمد بن محمد بن أحمد السلفي إجازة قال أنا أبو الفتح محمد بن أحمد بن محمد بن الحسين بن الحارث المعلم فيما قرأت عليه من أصل سماعه حدثكم أبو عبدالله الحسين بن أحمد بن محمد بن سعيد الرازي إملأ ثنا أبو الحسن علي بن حسان بن القاسم الجديلي ببغداد ثنا أبو جعفر محمد بن عبدالله بن سليمان الحضرمي ثنا محمود بن غيلان ثنا الفضل بن موسى السيناني ثنا الأعمش عن سعيد بن وهب قال قال علي رضي الله عنه أنشد الله من سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول يوم غدیر خم : « الله وليي و أنا ولي المؤمنين من كنت مولاة فعلي مولاة **اللهم وال من والاه وعاد من عاداه وانصر من نصره** » قال فقال سعيد فقام إلى جنبي ستة قال فقال زيد بن يثيع قام من عندي ستة سئل الدارقطني عنه فقال حدث به الأعمش و شعبة و إسرائيل عن أبي إسحاق عن سعيد بن وهب عن علي و ذكر ما فيه من الاختلاف قال و أشبهها بالصواب قول الأعمش و شعبة و إسرائيل و من تابعهم و قد روي نحو هذا عن عبدالرحمن بن أبي لیلی عن علي عليه السلام .

(إسناده صحيح)

الأحاديث المختارة ، أبو عبد الله محمد بن عبد الواحد بن أحمد الحنبلي المقدسي الوفاة: 643 ، ج 2 ، ص 106 ، ناشر : مكتبة النهضة الحديثة - مكة المكرمة - 1410 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : عبد الملك بن عبد الله بن دهيش

. . . اعمش از سعيد بن وهب از علي (عليه السلام) نقل کرد که فرمود : کسانى را که روز غدیر خم سخنان رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را شنیده که فرمود : « خداوند ، ولي من و من ولي مومنین ام و هرکس که من مولاي اويم ، علي مولاي اوست ، بار خدایا دوست بدار هرکس را که علي را دوست دارد و دشمن باش با هر کس که علي را دشمن دارد و باور کسی باش که او را یاری کند » ، سوگند مي‌دهم (که آنچه شنیده شهادت دهد) سعيد بن وهب گفت : از کنار من ، شش نفر برخواسته (و شهادت دادند) و زيد بن يثيع هم گفت : از کنار من شش نفر برخواستند . . . اسناد این حدیث صحیح است .

و به حدثنا عبدالله بن أحمد ثنا علي بن حكيم الأودي أنا شريك عن أبي إسحاق عن سعيد بن وهب و عن زيد بن يثيع قالوا نشد علي في الرحبة من سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول يوم غدیر خم إلا قام قال فقام من قبل سعيد ستة و من قبل زيد ستة فشهدوا أنهم سمعوا رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لعلي يوم غدیر خم : « اليس الله أولى بالمؤمنين » قالوا بلى قال : « اللهم من كنت مولاة فعلي مولاة **اللهم وال من والاه وعاد من عاداه** » . (إسناده حسن)

الأحاديث المختارة ، أبو عبد الله محمد بن عبد الواحد بن أحمد الحنبلي المقدسي الوفاة: 643 ، ج 2 ، ص 105 ، ناشر : مكتبة النهضة الحديثة - مكة المكرمة - 1410 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : عبد الملك بن عبد الله بن دهيش

سعيد بن وهب و زيد بن يثيع نقل کردند که علي (عليه السلام) در صحن مسجد کسانى را که در روز غدیر خم سخنان رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم را شنیدند ، سوگند داد ابى اسحاق گفت : از سمتى که سعيد بن وهب نشسته بود ، شش نفر برخواستند و از سمتى که زيد بن يثيع نشسته بود نیز شش نفر برخواستند ، و همگی شهادت دادند که روز غدیر خم از رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم ، شنیدند که در مورد علي(عليه السلام) مي‌فرمود : « آیا من از مومنين يه خودشان ، اولي نيستم ؟ » همه گفتند : آري رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فرمود : خدایا هر کس که من مولاي اويم ،

علي مولاي اوست بارخدایا دوست بدار هر کس را که او را دوست دارد و دشمن بدار هر کس که او را دشمن دارد» اسناد این حدیث حسن است .

أخبرنا عبدالله بن أحمد الحربي بها أن أبا القاسم هبة الله بن الحصين أخبرهم قراءة عليه أنا أبو علي بن المذهب أنا أبو بكر القطيعي ثنا عبدالله بن أحمد حدثني أبي ثنا حسين بن محمد و أبو نعيم المعني قثنا فطر عن أبي الطفيل قال جمع علي بن أبي طالب رضي الله عنه الناس في الرحبة ثم قال أنشد بالله كل امرئ مسلم سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول يوم غدیر خم ما قال فقام إليه بعض الناس - قال أبو نعيم فقام ناس كثير - فشهدوا حين أخذ بيده فقال للناس : « أتعلمون أنني أولى بالمؤمنين من أنفسهم » قالوا نعم يا رسول الله قال : « من كنت مولاه فهذا مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه » قال : فخرجت كأن في نفسي شيئاً فلقيت زيد بن أرقم فقلت له إنني سمعت علياً يقول كذا وكذا قال : فما تنكر قد سمعت رسول الله يقول ذلك له × رواه أبو حاتم البستي عن عبدالله الأزدي عن إسحاق بن إبراهيم عن أبي نعيم ويحيى بن آدم عن فطر بن خليفة بنحوه (إسناده حسن) .

الأحاديث المختارة ، أبو عبد الله محمد بن عبد الواحد بن أحمد الحنبلي المقدسي الوفاة: 643 ، ج 2 ، ص 173 ، ناشر : مكتبة النهضة الحديثة - مكة المكرمة - 1410 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : عبد الملك بن عبد الله بن دهيش

ابو طفيل نقل مي‌کند که علي (عليه السلام) مردم را در صحن مسجد جمع کرد و فرمود : هر مسلماني را که در روز غدیر خم ، سخنان رسول الله صلي الله عليه وآله وسلم را شنيد ، سوگند مي‌دهم ، بعضي از مردم - ابو نعيم گفت : بسياري از مردم - برخواسته و شهادت دادند که رسول الله صلي الله عليه وآله وسلم ، هنگامی که دست علي (عليه السلام) را گرفتند ، خطاب به مردم فرمودند : « آیا من از مومنين به خودشان ، اولي نيستم ؟ » همه گفتند : آري اي رسول الله فرمود : هر کس که من مولاي اويم ، علي مولاي اوست بارخدایا دوست بدار هر کس را که او را دوست دارد و دشمن بدار هر کس که او را دشمن دارد » ابوظفيل مي‌گويد : از آن مجلس خارج شدم در حالي اين سخنان پيامبر (ص) براي من گران آمده بود ، بعد از آن زيد بن ارقم (صحابي) را ديدم و گفتم : از علي شنيدم که چنين و چنان مي‌گفت ، زيد بن ارقم گفت : انكارش نکن من خود از رسول خدا شنيدم که آن را در مورد علي (عليه السلام) مي‌فرمود . . . اسناد این حدیث حسن است .

علمای بعد از ابن تیمیه :

در ادامه ، اقدامات بسياري از علمای طراز اول اهل سنت را که همگي يا با ابن تیمیه هم عصر بوده و يا بعد از ابن تیمیه‌اند مي‌زيسته‌اند ، کسانی که با اين ادعای ابن تیمیه آشنا بودند (يعني از اواسط قرن هشتم به بعد) را بررسی مي‌کنيم .
این علمای اهل سنت نیز سه اقدام اساسی در مورد « اللهم وال من والاه و عاد من عاداه . . . » انجام داده‌اند :

1-نقل احاديث علمای قبل از ابن تیمیه :

در این اقدام ، علمای متأخر از ابن تیمیه ، همان احاديث موجود در کتب معتبر اهل سنت را که قبل از ابن تیمیه تدوين شده را ، در کتب خود نقل نموده‌اند از جمله :

1 . مزي رجالي سرشناس اهل سنت (متوفاي: 742 هـ) در تهذيب الكمال تهذيب الكمال ، يوسف بن الزكي عبدالرحمن أبو الحجاج المزي ، ج 11 ، ص 90 و ج 11 ، ص 100 ، دار النشر : مؤسسة الرسالة - بيروت - 1400 - 1980 ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : د. بشار عواد معروف

- 2 . ذهبي (متوفاي: 748هـ) در تاريخ الاسلام :
تاريخ الإسلام ووفيات المشاهير والأعلام ، شمس الدين محمد بن أحمد بن عثمان الذهبي ، ج 3 ، ص 631 ، دار
النشر : دار الكتاب العربي - لبنان/ بيروت - 1407هـ - 1987م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : د. عمر عبد السلام تدمري
- 3 . زيعلي (متوفاي: 762هـ) در التخریج :
تخریج الأحاديث والآثار الواقعة في تفسیر الكشاف للزمخشري ، جمال الدين عبد الله بن يوسف بن محمد الزيعلي ، ج
2 ، ص 234 ، دار النشر : دار ابن خزيمة - الرياض - 1414هـ ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : عبد الله بن عبد الرحمن السعد
- 4 . يافعي (متوفاي: 768هـ) در مرآة الجنان :
مرآة الجنان وعبرة اليقظان ، أبو محمد عبد الله بن أسعد بن علي بن سليمان اليافعي ، ج 1 ، ص 109 ، دار النشر :
دار الكتاب الإسلامي - القاهرة - 1413هـ - 1993م.
- 5 . ابن كثير دمشقي (متوفاي: 774هـ) در السيرة النبوية و البداية و النهاية :
السيرة النبوية لابن كثير ، أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي الدمشقي الوفاة: 774 ، ج 4 ، ص 416 ،
البداية والنهاية ، إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي أبو الفداء الوفاة: 774 ، ج 5 ، ص 209 ، دار النشر : مكتبة المعارف
- بيروت
- 6 . ابن ابي بكر هيثمي (متوفاي: 807هـ) در مجمع الزوائد :
مجمع الزوائد مجمع الزوائد ومنبع الفوائد ، علي بن أبي بكر الهيثمي ج 9 ، ص 107 ، ناشر : دار الريان للتراث/دار
الكتاب العربي - القاهرة ، بيروت - 1407
- 7 . ابن ابي بكر (متوفاي: 807هـ) در موارد الضمان :
موارد الضمان إلى زوائد ابن حبان ، علي بن أبي بكر الهيثمي أبو الحسن ، ج 1 ، ص 544 ، دار النشر : دار الكتب
العلمية - بيروت ، تحقيق : محمد عبد الرزاق حمزة
- 8 . ابن حجر عسقلاني (متوفاي: 852هـ) در كتاب المطالب العالیه :
المطالب العالیه بزوائد المسانيد الثمانية ، أحمد بن علي بن حجر العسقلاني ، ج 16 ، ص 97 ، دار النشر : دار
العاصمة/ دار الغيث - السعودية - 1419هـ ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : د. سعد بن ناصر بن عبد العزيز الشترتي
- 9 . ثعالبي (متوفاي: 875هـ) در تفسير خود :
الجواهر الحسان في تفسير القرآن ، عبد الرحمن بن محمد بن مخلوف الثعالبي ، ج 4 ، ص 92 ، دار النشر : مؤسسة
الأعلمي للطبوعات - بيروت
- 10 . سيوطي (متوفاي: 911هـ) در تفسير درالمنثور و جامع الاحاديث و همچنين در كتاب تاريخ الخلفاء خود :
الدر المنثور ، عبد الرحمن بن الكمال جلال الدين السيوطي الوفاة: 911 ، ج 3 ، ص 105 ، دار النشر : دار الفكر - بيروت
- 1993 .
- جامع الاحاديث (الجامع الصغير وزائده والجامع الكبير) ، الحافظ جلال الدين عبد الرحمن السيوطي ج 5 ، ص 400 و ج
16 ، ص 272 .
- تاريخ الخلفاء ، عبد الرحمن بن أبي بكر السيوطي ، ج 1 ، ص 169 ، دار النشر : مطبعة السعادة - مصر - 1371هـ -
1952م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : محمد محي الدين عبد الحميد
- 11 . ابن حجر هيثمي (متوفاي: 973هـ) در الصواعق المحرقة :
الصواعق المحرقة على أهل الرفض والضلال والزندقه ، أبو العباس أحمد بن محمد بن علي ابن حجر الهيثمي ، ج 1 ،
ص 106 و ص 107 و ج 2 ، ص 355 ، دار النشر : مؤسسة الرسالة - لبنان - 1417هـ - 1997م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : عبد
الرحمن بن عبد الله التركي - كامل محمد الخراط
- 12 . متقي هندي (متوفاي: 975هـ) در كنز العمال :
كنز العمال في سنن الأقوال والأفعال ، علاء الدين علي المتقي بن حسام الدين الهندي ج 5 ، ص 114 ، دار النشر :
دار الكتب العلمية - بيروت - 1419هـ - 1998م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : محمود عمر الدمياطي .
- 13 . حلي (متوفاي: 1044هـ) در السيرة الحلبية :
السيرة الحلبية في سيرة الأمين المأمون ، علي بن برهان الدين الحلبي الوفاة: ج 3 ، ص 336 ، دار النشر : دار
المعرفة - بيروت - 1400
- 14 . عاصمي (متوفاي: 1111هـ) در كتاب سمط النجوم :
سمط النجوم العوالي في أنباء الأوائل والتوالي ، عبد الملك بن حسين بن عبد الملك الشافعي العاصمي المكي ، ج 3
، ص 36 ، دار النشر : دار الكتب العلمية - بيروت - 1419هـ - 1998م ، تحقيق : عادل أحمد عبد الموجود- علي محمد معوض .
- 15 . عجلوني (متوفاي: 1162هـ) در كتاب كشف الخفاء :
كشف الخفاء ومزيل الإلباس عما اشتهر من الأحاديث على ألسنة الناس ، إسماعيل بن محمد العجلوني الجراحي
الوفاة: ج 2 ، ص 361 ، دار النشر : مؤسسة الرسالة - بيروت - 1405 ، الطبعة : الرابعة ، تحقيق : أحمد القلاش .

16 . آلوسی (متوفای 1270هـ) در روح المعانی :

روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم والسبع المثانی ، العلامة أبی الفضل شهاب الدین السید محمود الألوسی
البعثی ، ج 6 ، ص 195 ، دار النشر : دار إحياء التراث العربي - بیروت .

2- تصحیح و تحسین سند روایات :

اقدام دوم اساسی که بسیاری از علمای اهل سنت بعد از ابن تیمیه انجام دادند ، اعتراف به متواتر بودن « اللهم
وال من والاه . . . » و یا قوی الاسناد بودن آن و یا صحیح بودن بعضی و حسن بودن بعضی دیگر ، نمودند
که در زیر به چند نمونه از این اقدام اکتفاء می‌کنیم :
الف: ذهبی ، هم دوره‌ی ابن تیمیه (متوفای 747هـ) :

و قد روی النسائي في سننه ، عن محمد بن المثنى عن يحيى بن حماد عن أبي
معاوية ، عن الاعمش ، عن حبيب بن أبي ثابت ، عن أبي الطفيل ، عن زيد بن أرقم ، قال : لما
رجع رسول الله من حجة الوداع و نزل غدیر خم أمر بدوحات فقممن ثم قال : « كَأنى قد دعيت
فأجبت إنى قد تركت فيكم الثقلين : كتاب الله و عترتي أهل بيتى ، فانظروا كيف تخلفوني
فيهما فإنهما لن يفترقا حتى يردا على الحوض » ثم قال: « الله مولاي و أنا ولى كل مؤمن » ثم
ثم أخذ بيد على فقال : « من كنت مولاه فهذا وليه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه » فقلت
لزيد : سمعته من رسول الله صلى الله عليه و سلم ؟ فقال : ما كان في الدوحات أحد إلا رآه
بعينه و سمعه بأذنيه .

قال شيخنا أبو عبد الله الذهبي : **و هذا حديث صحيح .**

السيرة النبوية لابن كثير ، أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي الدمشقي (المتوفى : 774هـ) الوفاة: 774 ، ج
4 ، ص 416 ، البداية والنهاية ، إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي أبو الفداء الوفاة: 774 ، ج 5 ، ص 209 ، دار النشر : مكتبة
المعارف - بيروت .

... ابو طفيل از زيد بن ارقم نقل کرد که زيد گفت : وقتي رسول خدا صلي الله عليه و
سلم از حجة الوداع (آخرين حج) برگشتند و وارد غدیر خم شدند ، اصحاب حضرت به دستور
ایشان از تنه درختان سکویي بنا کردند حضرت بر بالای آن رفته و فرمودند : « زمان رحلت من
نزدیک شده ، من شما را ترك خواهم کرد در حالی که دو چیز پر ارزش در میان شما باقی
می‌گذارم که یکی از دیگری برتر است ، کتاب خدای عز و جل و عترتم اهل بیتم ، دقت کنید
بعد از من با این دو چه خواهید کرد ، این دو هرگز از هم جدایی ندارند تا سرانجام در کنار
حوض کوثر ، نزد من آیند سپس پیامبر فرمودند : « خداوند عز و جل مولای من و من مولای هر
مومنی هستم » سپس دست علی را گرفتند و فرمودند : « هرکس که من مولای اویم ، این
(علی) مولای او است ، **یار خدایا دوست بدار هرکه را که علی را دوست دارد و دشمن بدار
هر که را که او را دشمن دارد** » (ابوطفیل می‌گوید :) به زيد بن ارقم گفتم : از رسول خدا
صلی الله عليه و سلم شنیدی؟ گفت : هر کس که آنجا بود ، آن را با چشم خود دیده و با
گوش‌هایش شنید .

استاد ما ذهبی گفت : **این حدیث صحیحی است .**

و عن الذهبي : أن « من كنت مولاه فعلى مولاه » متواتر أتقین أن رسول الله صلى الله
عليه و سلم قاله و **أما « اللهم وال من والاه » فزيادة قوة الاسناد .**

روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم والسبع المثانی ، العلامة أبی الفضل شهاب الدین السید محمود الألوسی
البعثی الوفاة: 1270هـ ، ج 6 ، ص 195 ناشر : دار إحياء التراث العربي - بیروت

و از ذهبی نقل شده که گفت : عبارت « من كنت مولاة فعلى مولاة » متواتر و یقین دارم که رسول الله صلی الله علیه و سلم ، آن را فرموده است و اما « اللهم وال من والاه » ، (که در دنباله‌ی آن آمده) اضافه‌ی قوی‌الاسنادی است .

ب : ابن کثیر دمشقی سلفی (متوفای 774هـ)

و قال النسائي في كتاب " خصائص على " : حدثنا الحسين بن حرب ، حدثنا الفضل بن موسى ، عن الاعمش ، عن أبي إسحاق ، عن سعيد بن وهب ، قال : قال على في الرحبة : أنشد بالله رجلا سمع رسول الله يوم غدیر خم يقول : « إن الله ولي المؤمنين و من كنت وليه فهذا وليه ، اللهم وال من والاه ، وعاد من عاداه و انصر من نصره » و كذلك رواه شعبة عن أبي إسحاق و هذا إسناد جيد .

السيرة النبوية لابن كثير ، أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي الدمشقي (المتوفى : 774هـ) ، ج 4 ، ص

419

سعيد بن وهب نقل کرده است که علي (علیه السلام) در صحن مسجد فرمود : سوگند می‌دهم کسانی را که در روز غدیر خم سخنان رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم را شنیدند که می‌فرمود : « برآستی که خداوند ، ولی مومنین است و هر کس که من مولای اویم ، این (علی) مولای اوست بار خدایا دوست بدار هر که را که علی را دوست دارد و دشمن بدار هر که را که او را دشمن دارد » و همچنین این حدیث را شعبه از ابواسحاق ، روایت کرده است و این سندی ، نیکو است .

ج : هیثمی از اعلام قرن نهم اهل سنت (متوفای 807هـ)

باب قوله صلى الله عليه و سلم : « من كنت مولاة فعلى مولاة » :

عن رباح بن الحارث قال جاء رهط إلى عليّ بالرحبة قالوا السلام عليك يا مولانا فقال : كيف أكون مولاكم و أنتم قوم عرب قالوا سمعنا رسول الله يوم غدیر خم يقول : « من كنت مولاة فهذا مولاة » قال رباح : فلما مضوا تبعتهم فقلت من هؤلاء قالوا نفر من الأنصار فيهم أبو أيوب الأنصاري ، رواه أحمد و الطبراني إلا أنه قال قالوا سمعنا رسول الله يقول : « من كنت مولاة فعلى مولاة اللهم وال من والاه و عاد من عاداه » و هذا أبو أيوب بيننا فحسر أبو أيوب العمامة عن وجهه ثم قال سمعت رسول الله يقول : « من كنت مولاة فعلى مولاة اللهم وال من والاه و عاد من عاداه » و رجال أحمد ثقات .

مجمع الزوائد ومنبع الفوائد ، علي بن أبي بكر الهيثمي (متوفای 807) ، ج 9 ، ص 103 ، ناشر : دار الريان للتراث/دار

الكتاب العربي - القاهرة ، بيروت - 1407

باب قول پیامبر صلی الله علیه و سلم : « هر کس که من مولای اویم ، علی مولای

اوست » :

رباح نقل کرده که گروهی در صحن مسجد به نزد علی علیه السلام آمده و عرض کردند : سلام بر تو ای مولای ما ، علی علیه السلام فرمود : من چگونه مولای شما هستم در حالی که شما گروهی عرب هستید؟ گفتند : در روز غدیر از رسول خدا شنیدیم که می‌فرمود : « هر کس که من مولای اویم ، علی مولای اوست » رباح گفت : وقتی آنها رفتند ، تعقیبشان کردم (و از چند نفر پرسیدم) این‌ها که هستند ؟ گفتند : گروهی از انصارند که در میانشان ابویوب انصاری است . این حدیث را احمد بن حنبل و طبرانی ، روایت کرده‌اند با این تفاوت که آن گروه گفتند : از رسول خدا شنیدیم که می‌فرمود : « هر کس که من مولای

اويم ، علي مولاي اوست ، بار خدایا دوست بدار هرکه را که علي را دوست دارد و دشمن بدار هر که را که او را دشمن دارد» و این ابویوب است در حالی که عمامه‌اش را از چهره‌اش برداشت ، گفت : از رسول خدا شنیدم که می‌فرمود : « هر کس که من مولاي اويم ، علي مولاي اوست ، بار خدایا دوست بدار هرکه را که علي را دوست دارد و دشمن بدار هر که را که او را دشمن دارد » و راویان احمد بن حنبل ، موثق‌اند .

و عن عمرو بن ذي مر و سعيد بن وهب و عن زيد بن بئيع قالوا سمعنا عليا يقول نشدت الله رجلا سمع رسول الله يقول يوم غدیر خم لما قام فقام ثلاثة عشر رجلا فشهدوا أن رسول الله قال : «ألست أولى بالمؤمنين من أنفسهم» قالوا بلى يا رسول الله قال : « فأخذ بيد علي فقال : « من كنت مولاه فهذا مولاه اللهم وال من ولاة و عاد من عاداه و أحب من أحبه و أبغض من أبغضه و انصر من نصره و اخذل من خذله » .
رواه البزار و رجاله رجال الصحيح غير فطر بن خليفة و هو ثقة .

مجمع الزوائد ومنبع الفوائد ، علي بن أبي بكر الهيثمي الوفاة: 807 ، ج 9 ، ص 104 و 105 ، ناشر : دار الريان للتراث/دار الكتاب العربي - القاهرة ، بيروت - 1407

عمرو بن ذي مر و سعيد بن وهب و زيد بن بئيع گفتند که ما شنیدیم که علي (علیه السلام) می‌فرمود : سوگند می‌دهم کسی را که سخن رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم ، را در روز غدیر خم آن هنگام که ایستاده بود ، شنید بلافاصله سیزده مرد برخاسته و شهادت دادند که رسول خدا فرمود : « آیا من از مومنین یه خودشان ، اولی نیستم ؟ » همه گفتند : آری ای رسول خدا ، پیامبر فرمود : « خدایا هر کس که من مولاي اويم ، علي مولاي اوست ، بار خدایا ! دوست بدار هر کس که او را دوست دارد و دشمن بدار هر کس که او را دشمن دارد و دوستدار کسی باش که او را دوست دارد و کسی را مبعوض بدار که او را مبعوض دارد و یاور کسی باش که یاور اوست و خوار گردان کسی را که او را خوار گرداند » این حدیث را بزار ، نقل کرده که راویانش همه صحیح‌اند به جز فطر بن خلیفه که او هم موثق است .

و عن عبدالرحمن بن أبي لیلی قال شهدت عليا في الرحبة يناشد الناس أنشد الله من سمع رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول في يوم غدیر خم :
«من كنت مولاه فعلي مولاه» لما قام فشهد قال عبدالرحمن فقام اثنا عشر يدريا كأنني أنظر إلى أحدهم عليه سراويل فقالوا : نشهد أنا سمعنا رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول يوم غدیر خم : « ألست أولى بالمؤمنين من أنفسهم و أزواجي أمهاتهم » قلنا بلى يا رسول الله قال : « فمن كنت مولاه فعلي مولاه اللهم وال من ولاة و عاد من عاداه » ، رواه أبو يعلى و رجاله وثقوا .

مجمع الزوائد ومنبع الفوائد ، علي بن أبي بكر الهيثمي (متوفى 807) ، ج 9 ، ص 106 ، ناشر : دار الريان للتراث/الكتاب العربي - القاهرة ، بيروت - 1407

عبدالرحمن بن أبي لیلی گفت : علي علیه السلام را در صحن مسجد دیدم که مردم را سوگند می‌داد و می‌فرمود : به خدا سوگند می‌دهم کسی را که از رسول خدا در روز غدیر خم شنید در حالی که ایستاده بودند : « هر که من مولاي اويم ، علي مولاي اوست » عبدالرحمن بن أبي لیلی گفت : دوازده نفر از صحابه‌ی پیامبر که در جنگ بدر حضور داشتند

برخواستند - گویا هم اکنون هر کدامشان را در حالی که بر سرشان رواندازی بود ، می‌نگرم -
و گفتند : شهادت می‌دهیم که از رسول خدا صلی الله علیه وسلم ، در روز غدیر خم شنیدیم
که می‌فرمود : « آیا من از مومنین به خودشان ، اولی و سزاوارتر نیستم و همسرانم مادران
مومنین نمی‌باشند ؟ گفتیم : آری ای رسول خدا ، پیامبر اکرم فرمود : « خدایا هر کس که من
مولای اویم ، علی مولای اوست ، **بار خدایا ! دوست بدار هر کس که او را دوست دارد و**
دشمن بدار هر کس که او را دشمن دارد » ، این حدیث را ابویعلی روایت کرده و تمامی راویان
آن توثیق شده‌اند .

و عن زید بن أرقم قال : نشد علي الناس ، أنشد الله رجلا سمع النبي صلى الله عليه
و سلم يقول : « من كنت مولاه فعلي مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه » فقام اثنا
عشر بدريا فشهدوا بذلك و كنت فيمن كتم فذهب بصري .
رواه الطبراني في الكبير و الأوسط خاليا من ذهاب البصر و الكتمان و دعاء علي و في
رواية عنده و كان علي دعا علي من كتم و **رجال الأوسط ثقات** .

مجمع الزوائد ومنبع الفوائد ، علي بن أبي بكر الهيثمي (متوفى 807) ، ج 9 ، ص 106 ، ناشر : دار الريان للتراث/دار
الكتاب العربي - القاهرة ، بيروت - 1407

زید بن ارقم گفت : علی (علیه السلام) مردم را سوگند داد و فرمود : به خدا سوگند
می‌دهم کسی را که از رسول خدا در روز غدیر خم شنید که فرمود : هر که من مولای اویم ،
علی مولای اوست ، **بار خدایا ! دوست بدار هر کس که او را دوست دارد و دشمن بدار هر**
کس که او را دشمن دارد » بلافاصله دوازده نفر که در جنگ بدر به همراه رسول خدا صلی الله
علیه و آله و سلم ، حضور داشتند ، برخاسته و به آن شهادت دادند و من از کسانی بودم که
این شهادت را کتمان نمودم لذا بینایی‌ام را از دست دادم . این روایت را طبرانی در دو کتاب
المعجم الكبير و المعجم الاوسط ، روایت کرده اما از بین رفتن بینایی و کتمان زید بن ارقم و
نفرین علی (علیه السلام) در آن نیامده است البته در حدیث دیگر که طبرانی آن را روایت کرده
، علی (علیه السلام) ، کتمان کننده را نفرین نمودند و **روایت معجم الاوسط ، موثق اند** .

و عن حبشي بن جنادة قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول يوم
غدیرخم : « اللهم من كنت مولاه فعلي مولاه **اللهم وال من والاه و عاد من عاداه و انصر من**
نصره و أعن من أعانه » ، رواه الطبراني و رجاله وثقوا .

مجمع الزوائد ومنبع الفوائد ، علي بن أبي بكر الهيثمي (متوفى 807) ، ج 9 ، ص 106 ، ناشر : دار الريان للتراث/دار
الكتاب العربي - القاهرة ، بيروت - 1407

حبشي بن جنادة (صحابي) گفت : روز غدیر خم از رسول خدا صلی الله علیه وسلم
شنیدم که می‌فرمود : « هر که من مولای اویم ، علی مولای اوست ، **بار خدایا ! دوست**
بدار هر کس که او را دوست دارد و دشمن بدار هر کس که او را دشمن دارد » این حدیث را
طبرانی ، روایت کرده است و **راویان آن توثیق شده‌اند** .

و عن سعيد بن وهب عن زيد بن بغيغ قال : نشد علي عليه السلام الناس في
الرحبة من سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول يوم غدیر خم لما قام قال : فقام من
قبل سعيد ستة و من قبل زيد سبعة فشهدوا أنهم سمعوا رسول الله صلى الله عليه وسلم
يقول يوم غدیر خم لعلي : « أليس أنا أولى بالمؤمنين » قالوا : بلى قال : **« اللهم من كنت**

مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه» ، رواه عبدالله و البزار بنحوه أتم منه . . .
و إسنادهما حسن .

مجمع الزوائد ومبوع الفوائد ، علي بن أبي بكر الهيثمي (متوفى 807) ، ج 9 ، ص 107 ، ناشر : دار الريان للتراث- دار
الكتاب العربي - القاهرة ، بيروت - 1407

سعید بن وهب از زید بن یثیع نقل کرده است که علی (علیه السلام) در صحن
مسجد کسانیه را که در روز غدیر خم سخنان رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم را آن
هنگام که ایستاده سخن می‌گفت ، شنیده است ، سوگند داد ، زید گفت : از سمتی که
سعید بن وهب نشسته بود ، شش نفر برخاستند و از سمتی که زید بن یثیع نشسته بود
نیز هفت نفر برخاستند ، و همگی شهادت دادند که روز غدیر خم از رسول الله صلی الله علیه
و آله و سلم ، شنیدند که در مورد علی (علیه السلام) می‌فرمود : « آیا من از مومنین یه
خودشان ، اولی نیستم ؟ » همه گفتند : آری رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فرمود :
خدایا هر کس که من مولای اویم ، علی مولای اوست بارخدا یا دوست بدار هر کس را که او را
دوست دارد و دشمن بدار هر کس که او را دشمن دارد »

این دو حدیث را عبدالله و بزار ، کامل‌تر از این ، روایت کرده‌اند . . . و اسناد این دو ،
حسن است .

الفصل الثانی : فی فضائله رضی الله عنه و کرم الله وجهه و هی کثیرة عظيمة شهيرة حتى
قال أحمد : ما جاء لأحد من الفضائل ما جاء لعلی .

. . . الحدیث الرابع قال ع يوم غدیر خم : « من كنت مولاه فعلي مولاه اللهم وال من والاه و عاد
من عاداه » الحدیث و قد مر فی حادي عشر الشبه و أنه رواه عن النبي ع ثلاثون صحابيا و أن
كثيرا من طرقه صحيح أو حسن .

الصواعق المحرقة على أهل الرضى والضلال والزندقة ، أبو العباس أحمد بن محمد بن علي ابن حجر الهيتمي الوفاة:
973هـ ، ج 2 ، ص 353 و 355 ، دار النشر : مؤسسة الرسالة - لبنان - 1417هـ - 1997م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : عبد الرحمن
بن عبد الله التركي - كامل محمد الخراط

فصل دوم : در مورد فضائل علی رضی الله عنه و کرم الله وجهه ، که فراوان و بزرگ و
مشهورند تا جایی که احمد بن حنبل (امام حنبلی‌ها) گفته است : آن مقدار که در مورد علی
، فضائل روایت شده ، در مورد احدی از صحابه روایت نشده است .

حدیث چهارم (در فضائل علی علیه السلام) : پیامبر اکرم در روز غدیر فرمود : « هر که
من مولای اویم ، این (علی علیه السلام) ، مولای اوست بارخدا یا دوست بدار هر کس را که
علی را دوست دارد ، و دشمن بدار هر کس را که ، دشمن اوست » این حدیث است و
همان‌گونه که گذشت سی نفر از صحابه آن را از پیامبر اکرم ، روایت کرده‌اند .

د : عاصمی مکی (متوفی 1111هـ) :
. . . لفظه عند الطبرانی **یسند صحیح** أنه خطب بغدير خم ثامن عشر ذي الحجة
مرجعه من حجة الوداع تحت شجرات برح له ما تحتها بعد صلاة الظهر فقال : « أيها الناس إنه
قد نبأني اللطيف الخبير أنه لم يعمر نبي إلا نصف عمر الذي يليه من قبله واني لأظن أني
يوشك أن أدعى فأجيب و إن مسئول و إنكم مسؤولون فماذا أنتم قائلون قالوا نشهد أنك قد

بلغت و جهدت و نصحت فجزاك الله خيرا فقال : « أستم تشهدون أن لا إله إلا الله و أن محمدا عبده و رسوله و أن جنته حق و ناره حق و أن الموت حق و أن البعث بعد الموت حق و أن الساعة آتية لا ريب فيها و أن الله يبعث من في القبور » قالوا : بلى نشهد بذلك قال : « اللهم اشهد » ثم قال : « أيها الناس إن الله مولاي و أنا مولى المؤمنين و أنا أولى بهم من أنفسهم » وفي رواية « أستم تعلمون أنني أولى بالمؤمنين من أنفسهم » قالوا : بلى قال : « فمن كنت مولاه فعلي مولاه **اللهم وال من والاه و عاد من عاداه و انصر من نصره واخذل من خذله و أدر الحق معه أينما دار** » ثم قال : « أيها الناس إنني فرطكم و إنكم واردون على الحوض حوضا عرضه كما بين بصرى إلى صنعاء فيه عدد نجوم السماء قدحان من فضة و إنني سائلكم حين تردون علي و إنني تارك فيكم الثقليين فانظروا كيف تخلفوني فيهما الثقل الأكبر كتاب الله عز وجل سبب طرفه بيد الله و طرفه بأيديكم فاستمسكوا به لا تضلوا ولا تبدلوا و عترتي أهل بيتي فإنه قد نبأني اللطيف الخبير أنهما لن يفترقا حتى يردا على الحوض » .

سمط النجوم العوالي في أنباء الأوائل والتوالي ، عبد الملك بن حسين بن عبد الملك الشافعي العاصمي المكي (متوفى 1111هـ) ، ج 2 ، ص 379 ، ناشر : دار الكتب العلمية - بيروت - 1419هـ - 1998م ، تحقيق : عادل أحمد عبد الموجود- علي محمد معوض

لفظ این حدیث ، طبق آنچه در کتاب طبرانی **با سند صحیح** آمده است این است که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم ، در روز هجدهم ذی حجه ، زمان بازگشت از حجه الوداع در غدیر خم ، زیر سایه درختان ، بعد از نماز ظهر ، خطبه خواندند و فرمودند : « ای مردم . . . به زودی از میان شما خواهیم رفت ما و شما مسئولیم . . . سپس فرمودند : ای مردم ! خدا مولای من و من مولای مومنین و از خودشان به خودشان ، اولی هستم » . . . گفتند : آری ای رسول خدا ! پیامبر اکرم فرمود : « هر که من مولای اویم ، علی مولای اوست با الها دوست بدار کسی را که او را دوست دارد و دشمن بدار کسی را که او را دشمن دارد و یاور کسی باش که یاور اوست و خوار کن کسی را که او را خوار کند و هر کجا که هست حق را با او بدار » . . .

هـ : عجلونی (متوفای 1162هـ)

« من كنت مولاه فعلي مولاه » رواه الطبراني و أحمد و الضياء في المختارة عن زيد بن أرقم و عليّ و ثلاثين من الصحابة بلفظ **« اللهم وال من والاه و عاد من عاداه »** **فالحديث متواتر أو مشهور** .

كشف الخفاء ومزيل الإلباس عما اشتهر من الأحاديث على ألسنة الناس ، إسماعيل بن محمد العجلوني الجراحي (متوفى 1162هـ) ، ج 2 ، ص 361 ، ناشر : مؤسسة الرسالة - بيروت - 1405 ، الطبعة : الرابعة ، تحقيق : أحمد القلاش

و : ألباني از علمای معاصر اهل سنت او از جمله کسانی است که در مورد این حدیث ، تلاش بیشتری نموده و تعدادی از طرق و اسناد آن را بررسی کرده است :

1750- « من كنت مولاه ، فعلي مولاه ، اللهم وال من والاه ، و عاد من عاداه » .

ورد من حدیث زید بن أرقم و سعد بن أبي وقاص و بريدة بن الحصیب و علي بن أبي طالب و أبي أنس بن مالك و البراء بن عازب و عبد الله بن عباس و أنس بن مالك و أبي سعيد و أبي هريرة .

این حدیث از (چندین صحابی از جمله :) زید بن أرقم و سعد بن أبي وقاص و بريدة بن الحصیب و علي بن أبيطالب (علیه السلام) و أبي أيوب الأنصاري و البراء بن عازب و عبد الله بن عباس و أنس بن مالك و أبي سعيد و أبي هريرة ، روایت شده است (که به بعضی از آنها اشاره ای می شود)

حدیث زید و له عنه طرق خمس :

الأولى : . . . عن أبي الطفيل قال : جمع علي رضي الله عنه الناس في الرحبة ثم قال لهم : أنشد الله كل امرئ مسلم سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول يوم غدیر خم ما سمع لما قام فقام ثلاثون من الناس . . . فشهدوا حين أخذ بيده فقال للناس : " أتعلمون أني أولى بالمؤمنين من أنفسهم ؟ " قالوا : نعم يا رسول الله ، قال : « من كنت مولاه ، فهذا مولاه ، اللهم وال من والاه و عاد من عاداه » قال : فخرجت و كأن في نفسي شيئا ، فلقیت زید بن أرقم ، فقلت له : إني سمعت عليا يقول كذا و كذا قال : فما تنكر ، قد سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ذلك له « . . .

قلت : و إسناده صحيح على شرط البخاري .

1- حدیث زید (بن ارقم) که خود دارای پنج طریق است .

طریق اول : . . . ابو طفیل نقل می کند که علي (علیه السلام) مردم را در صحن مسجد جمع کرد و فرمود : هر مسلمانی را که در روز غدیر خم ، سخنان رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم را شنید ، سوگند می دهم ، سی نفر از مردم برخواسته و شهادت دادند که رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم ، هنگامی که دست علي (علیه السلام) را گرفتند ، خطاب به مردم فرمودند : « آیا من از مومنین یه خودشان ، اولی نیستم ؟ » همگی گفتند : آری ای رسول الله فرمود : هر کس که من مولای اویم ، علي مولای اوست بارخدا یا دوست بدار هر کس را که او را دوست دارد و دشمن بدار هر کس که او را دشمن دارد » ابوظفیل می گوید : از آن مجلس خارج شدم در حالی این سخنان پیامبر (ص) برایم گران آمده بود ، بعد از آن زید بن ارقم (صحابی) را دیدم و گفتم : از علي شنیدم که چنین و چنان می گفت ، زید بن ارقم گفت : انکارش مکن من خود از رسول خدا شنیدم که این سخنان را در مورد علي (علیه السلام) می فرمود . . . من (البانی) می گویم : این حدیث طبق شرط بخاری در تصحیح احادیث ، صحیح است .

سعد بن أبي وقاص ، و له عنه ثلاث طرق :

الثانية : عن عبد الواحد بن أيمن عن أبيه به أخرجه النسائي في الخصائص (16) و إسناده صحيح أيضا ، رجاله ثقات رجال البخاري غير أيمن والد عبد الواحد و هو ثقة كما في التقريب .

سعد بن ابی وقاص که خود دارای سه طریق است :

طریق دوم : از عبد الواحد بن أيمن که او از پدرش و او از سعد بن ابی وقاص ، این حدیث را با این طریق نسایی در خصائص امیرالمومنین نقل کرده است و همچنین اسناد آن نیز صحیح است ، راویان آن همگی ، راویان بخاری اند جز ایمن پدر عبدالواحد که او همان طور

که در کتاب تقریب التهذیب (ابن حجر عسقلانی) آمده است (اگرچه از راویان ، بخاری نیست) ، موثق است .

علي بن أبي طالب ، و له عنه تسع طرق :

السادسة : عن عبد الرحمن بن أبي لیلی قال : " شهدت علياً رضي الله عنه في الرحبة ينشد الناس . . . أخرجه عبد الله بن أحمد (1 / 119) من طريق يزيد بن أبي زياد و سماك بن عبيد بن الوليد العبسي عنه .

قلت : و هو صحيح بمجموع الطريقين عنه .

علي بن ابي طالب (عليه السلام) که خود داراي نه طریق است :

طريق ششم : عبد الرحمن بن أبي لیلی گفت : در صحن مسجد ، علي (عليه السلام) را دیدم که مردم را سوگند می داد . . . این حدیث را عبدالله بن احمد در ج 1 ص 119 ، از طریق يزيد بن أبي زياد و سماك بن عبيد بن الوليد العبسي از عبد الرحمن بن أبي لیلی ، روایت کرده است

من (ألباني) مي گويم : این حدیث با هر دو طریق آن ، صحیح است .

و در پایان ، مطالب خود را در مورد این حدیث ، جمع بندی می کند :

و للحدیث طرق أخرى كثيرة جمع طائفة كبيرة منها ، الهیثمی فی المجمع (9 / 103 -

108) و قد ذكرت و خرجت ما تيسر لي منها مما يقطع الواقف عليها بعد تحقيق الكلام على أسانيدھا بصحة الحديث يقيناً و إلا فهي كثيرة جدا ، و قد استوعبها ابن عقدة في كتاب مفرد ، قال الحافظ ابن حجر : منها صحاح و منها حسان و جملة القول أن حدیث الترجمة حدیث صحیح بشرطيه ، بل الأول منه متواتر عنه صلى الله عليه و سلم كما ظهر لمن تتبع أسانيدھ و طرقه ، و ما ذكرت منها كفاية .

این حدیث ، طرق های فراوان دیگری نیز دارد که هیثمی در مجمع الزوائد ج 9 ص 103 الي 108 ، بسیاری از آنها را ، جمع آوری نموده است من هم آن مقدار را که برایم مقدور بود ، آوردم ، احادیثی که اگر کسی آنها را ببیند و در موردشان تحقیق کند ، یقین خواهد کرد که اسناد آن یقیناً صحیح است ، (و نتوانسته ام همه ی طریق ها را بیاورم) زیرا که واقعاً زیاداند و ابن عقده در مورد این حدیث کتاب مستقلى ، تالیف کرده و تمام طریق های این حدیث را جمع آوری نموده است و حافظ ابن حجر در مورد این احادیث گفته است : بعضی از آنها ، صحیح و بعضی حسن هستند ، خلاصه ی کلام این که : هر دو جزء این حدیث (1- « من كنت مولاه ، فعلي مولاه » و 2- « اللهم وال من والاه ، و عاد من عاداه ») ، صحیح است بلکه جزء اول آن (« من كنت مولاه ، فعلي مولاه ») ، از پیامبر صلى الله عليه وسلم ، متواتر است ، و این مطلب برای کسی که در اسناد و طرق این حدیث ، جستجو کند ، روشن می شود و این مقدار که من ذکر کردم ، کافی است ..

السلسلة الصحيحة - ج 4 ص 249

[من كنت مولاه فعلي مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه] . صحیح ، انظر

طرقه و شواهدھ في الكتاب فهي كثيرة و أولها عن أبي الطفيل عنه قال : لما دفع النبي صلى الله عليه و سلم من حجة الوداع و نزل غدیر خم أمر بدوحات فقممن ثم قال : « كأي

دعيت فأجبت و إني تارك فيكم الثقلين أحدهما أكبر من الآخر : كتاب الله و عترتي أهل بيتي فانظروا كيف تخلفوني فيهما فإنهما لن يتفرقا حتى يردا علي الحوض » ثم قال : « إن الله مولاي وأنا ولي كل مؤمن ثم إنه أخذ بيد علي رضي الله عنه فقال : « من كنت وليه فهذا وليه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه » . **صحيح** .

السلسلة الصحيحة - مختصرة ج 4 ص 330

حديث « من كنت مولاه فعلي مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه » حديثي صحيح است به طرق و شواهدش که در این کتاب که بسيارند ، نگاه کن اولين آنها ، روايت ابوطيفل است که مضمون آن اين است که ، وقتي پیامبر صلی الله عليه و سلم ، از حجة الوداع برميگشتند و وارد غدیر خم شدند ، اصحاب حضرت به دستور ایشان از تنه درختان سکويي بنا کردند حضرت بر بالاي آن رفته و فرمودند : « زمان رحلت من نزديك شده ، من شما را ترك خواهم کرد و دو چیز پر ارزش در میان شما باقي ميگذارم که يکي از ديگري برتر است ، کتاب خداي عز و جلّ و عترتم أهل بيتم ، دقت کنید بعد از من با این دو چه خواهید کرد ، این دو هرگز از هم جدائي ندارند تا سرانجام در کنار حوض کوثر ، نزد من آیند سپس پیامبراکرم فرمودند : « خداوند عز و جل مولاي من و من مولاي هر مومني هستم » سپس دست علي را گرفتند و فرمودند : « هرکس که من مولاي اويم ، این (علي) مولاي او است ، بار خدايا دوست بدار هرکه را که علي را دوست دارد و دشمن بدار هر که را که او را دشمن دارد » . این حديث ، صحيح است .

« من كنت مولاه فعلي مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه » و هو حديث **صحيح غاية** ، جاء من طرق **جماعة من الصحابة** ، خرجت أحاديث سبعة منهم و لبعضهم أكثر من طريق واحد و قد خرجتها كلها و تكلمت على أسانيدھا في سلسلة الأحاديث الصحيحة .

طلال الجنة ج 2 ص 338

حديث « من كنت مولاه فعلي مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه » ، **در بالاترين مرتبه** ، **صحت است** ، و از طريق **جماعتي از صحابه** روايت شده است که من هفت حديث از آنها را آورده ام و براي بعضي از اين احاديث ، بيش از يك طريق و جود دارد که من تمام طريقهاي آن حديث را آورده ام و در مورد سندهايشان در کتاب سلسله احاديث صحيحه ، سخن گفته ام .

حدثنا علي بن محمد حدثنا أبو الحسين أخبرني حماد بن سلمة عن علي بن زيد ابن جدعان عن عدي بن ثابت عن البراء بن عازب قال : أقبلنا مع رسول الله صلى الله عليه و سلم في حجته التي حج فنزل في بعض الطريق فأمر الصلاة جامعة فأخذ بيد علي رضي الله عنه فقال : « ألسنت أولى بالمؤمنين من أنفسهم » قالوا : بلى قال : « ألسنت أولى بكل مؤمن من نفسه » قالوا بلى قال : « فهذا ولي من أنا مولاه اللهم وال من والاه اللهم عاد من عاداه » **(صحيح)**

صحيح ابن ماجه ، ج 1 ، ص 26 ، ح 113

... براء بن عازب گفت : به همراه رسول خدا صلی الله عليه و سلم ، در مسیر بازگشت از حجشان بودیم ، در منزلي (از منازل بين راه) توقف کردیم و رسول خدا ، دستور دادند که نماز (ظهر و عصر) با هم خوانده شود سپس دست علي عليه السلام را گرفته و

فرمودند : « آیا من از مومنین به خودشان اولی نیستم؟ » گفتند : آری ، فرمود : « آیا من از هر مومنی به خودش ، اولی نیستم؟ » گفتند : آری ، فرمود : « این (علی) ولی کسی است که من مولای اویم ، بارخدا! دوست بدار کسی را که او را دوست دارد و دشمن باش با کسی که با او دشمن است » این حدیث ، صحیح است .

3- نقد این ادعای ابن تیمیه :

علاوه بر دو اقدام فوق ، گروهی از علمای اهل سنت که بعد از ابن تیمیه آمدند اقدام سومی نیز انجام دادند و آن این بود که به صراحت ، ادعای ابن تیمیه را بر کذب و دروغ شمردن «اللهم وال من والاه و عاد من عاداه . . . » ، مورد نقد قرار داده و آن را مردود معرفی نمودند از جمله :

الف : ابن حجر مکی متوفای (947هـ ق) از اسطوره‌های حدیثی و رجالی اهل سنت آنه (یعنی حدیث من کنت مولاه) ، حدیث صحیح لا مرية فيه و قد أخرجه جماعة کالترمذی و النسائی و أحمد و طرقه کثیرة جدا و من رواه ستة عشر صحابيا و في رواية لأحمد أنه سمعه من النبي صلى الله عليه و سلم ثلاثون صحابيا و شهدوا به لعلي لما نزع أيام خلافته كما مر و سیأتي و کثیر من أسانیدها صحاح و حسان و لا التفات لمن قدح في صحته و لا لمن رده بأن عليا كان باليمن لثبوت رجوعه منها و إدراكه الحج مع النبي **و قول بعضهم إن زيادة « اللهم وال من والاه الخ » موضوعة ، مردود فقد ورد ذلك من طرق صحح الذهبی كثيرا منها .**

الصواعق المحرقة على أهل الرفض والضلال والزندقة ، أبو العباس أحمد بن محمد بن علي ابن حجر الهيتمي (متوفای 974هـ) ، ج 1 ، ص 164 ، ناشر : مؤسسة الرسالة - لبنان - 1417هـ - 1997م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : عبد الرحمن بن عبد الله التركي - كامل محمد الخراط

. . . و حرف بعضیها که گفته‌اند : اضافی « اللهم وال من والاه الخ » جعلی و دروغ است ، مردود است برآستی که این زیادی از طرفی وارد شده که بسیاری از طرق آن را ذهبی ، تصحیح کرده است .

ب : ملا علی قاری (متوفای 1014هـ)

. . . ثم قول بعضهم إن زيادة : « اللهم وال من والاه » موضوعة ، مردودة ، فقد ورد ذلك من طرق صحح الذهبی كثيرا منها .

مراجعة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ، علي بن سلطان محمد القاري (متوفای 1014هـ) ، ج 11 ، ص 258 ، ناشر : دار الكتب العلمية - لبنان/ بيروت - 1422هـ - 2001م ، الطبعة : الأولى ، تحقيق : جمال عيتاني

. . . حرفهای بعضی که گفته‌اند : اضافی « اللهم وال من والاه الخ » جعلی و دروغ است ، مردود است برآستی که این زیادی از طرفی وارد شده که بسیاری از طرق آن را ذهبی ، تصحیح کرده است .

ج : برهان الدین حلبی (متوفای 1044هـ)

. . . و قول بعضهم إن زيادة « اللهم وال من والاه إلى آخره » موضوعة ، مردود فقد ورد ذلك من طرق صحح الذهبی كثيرا منها .

السيرة الحلبية في سيرة الأمين المأمون ، علي بن برهان الدين الحلبي متوفای 1044 ، ج 3 ، ص 336 ، ناشر : دار المعرفة - بيروت - 1400

. . . و حرف بعضیها که گفته‌اند : اضافی « اللهم وال من والاه الخ » جعلی و دروغ است ، مردود است برآستی که این زیادی از طرفی وارد شده که بسیاری از طرق آن را ذهبی ، تصحیح کرده است .

د : ألباني از علمای طراز اول و معاصر اهل سنت :
او بعد از ذکر اسناد و طرق فراوان حدیث « من كنت مولاه ، فعلي مولاه ، اللهم وال من والاه ، و عاد من عاداه » ، نتیجه‌گیری کرده و می‌نویسد :
. . . و جملة القول أن حدیث الترجمة **حدیث صحیح بشطریه** ، بل الأول منه متواتر عنه

صلی الله علیه و سلم كما ظهر لمن تتبع أسانیده و طرقه و ما ذكرت منها كفاية .

خلاصه‌ی کلام این که : هر دو جزء این حدیث (1- « من كنت مولاه ، فعلي مولاه » و
2- « اللهم وال من والاه ، و عاد من عاداه ») ، صحیح است بلکه جزء اول آن (« من كنت مولاه ، فعلي مولاه ») ، از پیامبر صلی الله علیه و سلم ، متواتر است ، و این مطلب برای کسی که در اسناد و طرق این حدیث ، جستجو کند ، روشن می‌شود و این مقدار که من ذکر کردم ، کافی است ..

و بلافاصله پس از این نتیجه‌گیری ، انگیزه‌اش را از بررسی اسناد این احادیث ، بیان می‌کند :
إذا عرفت هذا ، فقد كان الدافع لتحرير الكلام على الحديث و بيان صحته ، أنني رأيت شيخ الإسلام بن تيمية ، قد ضعف الشطر الأول من الحديث و أما الشطر الآخر ، فزعم أنه كذب ! و هذا من مبالغته الناتجة في تقديري من تسرعه في تضعيف الأحاديث قبل أن يجمع طرقها و يدقق النظر فيها و الله المستعان .

السلسلة الصحيحة - ج 4 ص 249

حال که اسناد و طرق این حدیث را شناختی ، باید بگویم : انگیزه‌ی من از نوشتن این مطالب ، پیرامون این حدیث و بیان صحت آن ، این است که دیدم شیخ الاسلام ابن تیمیه ، جزء اول آن (« من كنت مولاه ، فعلي مولاه ») را ضعیف شمرده و همچنین گمان کرده ، جزء دوم آن (« اللهم وال من والاه ، و عاد من عاداه ») ، دروغ و کذب است ، به نظر من ، منشاء این ادعای او ، زیاده روی است که در اثر شتاب زدگی او در تضعیف احادیث ، قبل از جمع کردن اسناد و طرق يك حدیث و دقت و تأمل در آنها ، صورت گرفته است .

در پایان می‌گویم : آیا ابن تیمیه و محمد بن عبدالوهاب این منابع دست اول اهل سنت و نظرات علمای اهل سنت را قبل از خود ندیده‌اند (همان گونه که ألبانی گفت) که لب به چنین سخنانی گشوده و خود را رسوای خاص و عام کرده‌اند که اگر چنین باشد ، نشانگر عمق جهلشان به متون روایی اهل سنت و یا این که دیده‌اند ولی... .

اللهم العن الجبت الطاغوت
wWw.Alamdar.Blogfa.com